

Sygn. akt II KK 262/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 4 lutego 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Waldemar Płóciennik (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Małgorzata Gierszon

SSN Jarosław Matras

Protokolant Marta Brylińska

przy udziale prokuratora Prokuratury Generalnej Krzysztofa Parchimowicza
w sprawie **M. W.**

skazanego z art. 157 § 1 k.k. i art. 155 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k.

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie

w dniu 4 lutego 2014 r.,

kasacji, wniesionej przez obrońcę skazanego

od wyroku Sądu Okręgowego w P.

z dnia 12 czerwca 2013 r., .

utrzymującego w mocy wyrok Sądu Rejonowego w S.

z dnia 11 czerwca 2012 r.,

I. uchyla zaskarżony wyrok i utrzymany nim w mocy wyrok

Sądu Rejonowego w S. z dnia 11 czerwca 2012 r. i

sprawę przekazuje Sądowi Okręgowemu w P. do

ponownego rozpoznania w pierwszej instancji;

II. zarządza zwrot opłaty od kasacji wniesionej przez M.

W.

UZASADNIENIE

M. W. został oskarżony o to, że:

„w dniu 4 stycznia 2008 r. w S., kilkakrotnie uderzył w głowę A. W. powodując u niego ciężkie obrażenia ciała realnie zagrażające życiu w postaci stłuczenia powiek lewego oka, rany tłuczonej wargi górnej, stłuczenia wargi dolnej, wyłamania siekacza centralnego szczęki i wieloodłamowego złamania kości nosa, złamania kości szczękowej, złamania kości jarzmowej, podbiegnięć krwawych w tkance podskórnej głowy, krwiaka podoponowego, co doprowadziło do zgonu pokrzywdzonego wskutek urazu głowy z krwiakiem podtwardówkowym, złamaniami kości twarzoczaszki i następowym zachłyśnięciem się krwią, przewidując, iż następstwem jego zachowania będzie zgon A. W.”, tj. o przestępstwo z art. 156 § 3 k.k. (akt oskarżenia k – 288 – 292).

Wyrokiem z dnia 1 września 2008 r., Sąd Okręgowy uznał oskarżonego, w ramach zarzucanego mu czynu, za winnego spowodowania u pokrzywdzonego obrażeń ciała stanowiących chorobę realnie zagrażającą życiu, tj. czynu z art. 156 § 1 pkt 2 k.k. i za to na podstawie wskazanego przepisu wymierzył mu karę 2 lat i 6 miesięcy pozbawienia wolności.

Po rozpoznaniu apelacji wniesionych przez: prokuratora na niekorzyść oskarżonego, pełnomocnika oskarżyciela posiłkowego i obrońcy oskarżonego, Sąd Apelacyjny, wyrokiem z dnia 22 grudnia 2008 r., uchylił zaskarżone orzeczenie i przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 7 września 2009 r., uznał oskarżonego za winnego tego, że w nocy z 4/5 stycznia 2008 r. uderzył A. W. trzykrotnie pięścią w twarz powodując intensywne zasinienie i obrzęk powiek oka prawego z drobnymi pęknięciami powłok powieki dolnej, słabiej wysyczone zasinienie z drobnymi pęknięciami naskórka powieki dolnej oka lewego, płaszczyznowe otarcia naskórka w lewej okolicy jarzmowej, złamanie lewej kości jarzmowej, złamanie lewej kości szczękowej, złamanie kości nosa, otarcia naskórka wargi górnej z raną śluzówki wargi górnej i wylewami krwawymi w części środkowej, wylewy krwawe w błonie śluzowej środkowej i lewej części wargi dolnej oraz wybicie jednego z górnych siekaczy, co skutkowało rozstrojem zdrowia trwającym dłużej niż 7 dni, w wyniku czego doszło do aspiracji krwi do dróg oddechowych i śmierci A. W. na skutek

ostrej niewydolności oddechowej, które to następstwo mógł przewidzieć, tj. przestępstwa z art. 157 § 1 k.k. oraz art. 155 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k. i za to na podstawie art. 155 k.k. w zw. z art. 11 § 3 k.k. wymierzył mu karę 4 lat pozbawienia wolności.

Orzeczenie to zaskarżone zostało wyłącznie apelacją obrońcy oskarżonego. Sąd Apelacyjny, po rozpoznaniu tej apelacji, wyrokiem z dnia 12 lutego 2010 r., uchylił zaskarżone orzeczenie i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w S. W uzasadnieniu tego wyroku stwierdzono, że: „Z uwagi na fakt, że wyrok Sądu Okręgowego został zaskarżony jedynie na korzyść oskarżonego, co oznacza niemożność skazania go za czyn zarzucany mu aktem oskarżenia – uległa zmianie właściwość rzeczowa sądu. Z tego względu Sąd Apelacyjny przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w S., zgodnie z właściwością rzeczową i miejscową” (k – 1227).

Opisując czyn zarzucony oskarżonemu, Sąd Rejonowy w S. w wyroku z dnia 22 marca 2011 r., posłużył się opisem czynu przypisanego oskarżonemu wyrokiem Sądu Okręgowego w P. w sprawie II K .../09 i uznał M. W. za winnego spowodowania u pokrzywdzonego obrażeń naruszających czynności narządów ciała na okres powyżej 7 dni, tj. przestępstwa z art. 157 § 1 k.k. i na podstawie tego przepisu wymierzył mu karę roku i 6 miesięcy pozbawienia wolności.

Po rozpoznaniu apelacji prokuratora – wniesionej na niekorzyść oskarżonego, oskarżyciela posiłkowego, pełnomocnika oskarżyciela posiłkowego oraz obrońcy oskarżonego, Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 17 lutego 2012 r., sygn. akt V Ka .../11, uchylił zaskarżone orzeczenie i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w S.

Sąd Rejonowy w wyroku z dnia 11 czerwca 2012 r., sygn. akt II K .../12, ponownie stwierdził, że oskarżonemu zarzucono popełnienie czynu z art. 157 § 1 k.k. oraz art. 155 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k. – przy użyciu opisu odpowiadającego opisowi czynu przypisanego wyrokiem Sądu Okręgowego w P. w sprawie II K .../09 i uznając go za winnego popełnienia zarzucanego mu czynu skazał go na podstawie art. 157 § 1 k.k. oraz art. 155 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k., a na podstawie art. 155 k.k. w zw. z art. 11 § 3 k.k. wymierzył mu karę 3 lat pozbawienia wolności.

Orzeczenie to zaskarżone zostało apelacjami obrońcy oskarżonego i oskarżycielki posiłkowej.

Obrońca oskarżonego zaskarżyła wyrok w całości i zarzuciła:

- obrazę przepisów prawa materialnego przez błędne zakwalifikowanie czynu zarzuconego oskarżonemu z art. 157 § 1 k.k. oraz art. 155 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k. w sytuacji, gdy prawidłowe ustalenia faktyczne wskazują jednoznacznie, że oskarżony dopuścił się jedynie przestępstwa z art. 157 § 1 k.k.;
- błąd w ustaleniach faktycznych, prowadzący do obrazę przepisów prawa materialnego, przez przyjęcie, że oskarżony dopuścił się również przestępstwa z art. 155 k.k.;
- rażące naruszenie przepisów prawa procesowego, tj. art. 5 § 2 i 7 k.p.k.;
- rażącą niewspółmierność kary pozbawienia wolności wymierzonej oskarżonemu za przestępstwo z art. 157 § 1 k.k., nawet w połączeniu z art. 155 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k.

Przy tak sformułowanych zarzutach skarżąca wniosła o zmianę wyroku przez przypisanie oskarżonemu odpowiedzialności wyłącznie za przestępstwo z art. 157 § 1 k.k. i wymierzenie mu kary roku i 6 miesięcy pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania.

Oskarżycielka posiłkowa zaskarżyła wyrok w całości, zarzucając błąd w ustaleniach faktycznych oraz rażącą niewspółmierność kary i wniosła o zmianę orzeczenia przez wymierzenie oskarżonemu kary 4 lat pozbawienia wolności.

Wyrokiem z dnia 12 czerwca 2013 r., sygn. akt V Ka .../12, Sąd Okręgowy w P. utrzymał w mocy zaskarżone orzeczenie.

Kasację od całości wyroku Sądu odwoławczego wniosła obrońca skazanego. Skarżąca zarzuciła wyrokowi:

- rażącą obrazę prawa materialnego, która mogła mieć istotny wpływ na treść wyroku, tj. art. 155 k.k., poprzez jego zastosowanie i błędne uznanie, iż skazany dopuścił się wypełnienia znamion czynu z art. 157 k.k. i art. 155 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k., w sytuacji, kiedy zgromadzony materiał dowodowy pozwala na przyjęcie, iż skazany dopuścił się jedynie wypełnienia znamion czynu z art. 157 § 1 k.k.;

- rażące naruszenie prawa procesowego, które mogło mieć istotny wpływ na treść zaskarżonego wyroku, przez naruszenie art. 433 § 2 k.p.k. w zw. z art. 457 § 3 k.p.k., polegające na nierozważeniu wszystkich zarzutów apelacji obrońcy skazanego.

W następstwie tych zarzutów skarżąca wniosła o uchylenie wyroków sądów obu instancji i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania w postępowaniu pierwszoinstancyjnym.

W pisemnej odpowiedzi na kasację prokurator Prokuratury Okręgowej wniósł o jej oddalenie, jako oczywiście bezzasadnej. W toku rozprawy kasacyjnej prokurator Prokuratury Generalnej wniósł o uchylenie wyroków sądów obu instancji i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w pierwszej instancji ze względu na zaistnienie bezwzględnej przyczyny odwoławczej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Zgodnie z art. 536 k.p.k. Sąd Najwyższy rozpoznaje kasację w granicach zaskarżenia i podniesionych zarzutów, a w zakresie szerszym – tylko w wypadkach określonych w art. 435, 439 i 455 k.p.k. Oznacza to obowiązek uwzględnienia za urzędu, a więc także w przypadku braku stosownego zarzutu kasacyjnego, uchybienia sprowadzającego się do tzw. bezwzględnej przyczyny odwoławczej w rozumieniu art. 439 k.p.k.

Poczynione na wstępie przypomnienie historii sprawy było nieodzowne ze względu na to, że już na etapie trzeciego rozpoznania sprawy doszło do rozpoznania sprawy przez sąd niewłaściwy rzeczowo, co powtórzyło się w postępowaniu, w którym zapadło orzeczenie zaskarżone kasacją.

W akcie oskarżenia postawiono M. W. zarzut popełnienia przestępstwa z art. 156 § 3 k.k. Jak wynika z art. 25 § 1 pkt 2 k.p.k., sądem właściwym rzeczowo do rozpoznania sprawy o występki z art. 156 § 3 k.k. jest w pierwszej instancji sąd okręgowy. Tak właściwość sądu postrzegał prokurator, który w akcie oskarżenia wskazał, że sprawa podlega rozpoznaniu przez Sąd Okręgowy, a także wymieniony Sąd, który przystąpił do rozpoznania sprawy, nie wydając w kwestii właściwości żadnego orzeczenia. Właściwość rzeczowa Sądu Okręgowego, jako sądu pierwszej instancji, nie budziła również wątpliwości Sądu Apelacyjnego, który uchylając pierwszy zapadły w sprawie wyrok, przekazał sprawę do ponownego rozpoznania

Sądowi Okręgowemu. Sytuacja uległa zmianie, gdy w ponowionym postępowaniu Sąd Okręgowy uznał oskarżonego za winnego przestępstwa z art. 157 § 1 k.k. w zw. z art. 155 k.k. i w zw. z art. 11 § 2 k.k., a orzeczenie to zaskarżone zostało wyłącznie na korzyść oskarżonego. Sąd Apelacyjny, uchylając wyrok Sądu Okręgowego, przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu wyrażając przy tym pogląd, że wynikająca z zakazu reformationis in peius niemożność skazania oskarżonego za czyn zarzucony mu w akcie oskarżenia spowodowała zmianę właściwości rzeczowej sądu pierwszej instancji. Konsekwencją tego poglądu było dwukrotne orzekanie w pierwszej instancji przez Sąd Rejonowy, przy czym w obu wyrokach pierwszoinstancyjnych, w części opisującej czyn zarzucony oskarżonemu, pominięto zarzut zawarty w akcie oskarżenia, a w jego miejsce wstawiono opis czynu przypisanego oskarżonemu w wyroku Sądu Okręgowego, wydanym po drugim rozpoznaniu sprawy.

Jest oczywiste, że gdy właściwość rzeczowa sądu zależy od rodzaju sprawy poddanej osądowi, decydujące znaczenie dla oceny, czy orzekał sąd właściwy, ma czyn przestępny, na którego popełnienie wskazuje akt oskarżenia, z tym jednak zastrzeżeniem, że ani opis czynu, ani kwalifikacja prawna zaproponowana w akcie oskarżenia, nie wiążą sądu (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 16 listopada 2000 r., I KZP 35/00, OSNKW 2000, z. 11 – 12, poz. 92). Użyte w art. 25 § 1 k.p.k. określenie „w sprawach o przestępstwa” nie może być rozumiane jako oznaczające czyny, których opis i kwalifikacja prawna zostały zaproponowane w akcie oskarżenia, gdyż wtedy o właściwości sądu decydowałby prokurator, lecz musi być rozumiane jako sprawy, które według zebranych dowodów i okoliczności obiektywnie wskazują na określoną kwalifikację prawną tych czynów. W rozważanej sprawie opis czynu, zawarty w akcie oskarżenia, uzasadnienie skargi, stan dowodów, w tym opinii medycznych, mogły uzasadniać postawienie zarzutu z art. 156 § 3 k.k., pociągającego za sobą właściwość sądu okręgowego. Kwestia ta nie nasuwała wątpliwości w fazie sądowej kontroli aktu oskarżenia, skoro nie skierowano sprawy na posiedzenie w celu rozważenia właściwości rzeczowej. Jak się wydaje, w omawianej fazie postępowania zaproponowana przez oskarżyciela kwalifikacja prawna czynu uzyskała aprobatę, bowiem wyznaczono skład sądu i skierowano sprawę do rozpoznania na rozprawie. Mimo długotrwałego

postępowania zainicjowanego aktem oskarżenia, w żadnej fazie (pomijając rozstrzygnięcia następcze związane z uchylaniem wyroków sądów pierwszej instancji), nie zapadło orzeczenie w przedmiocie właściwości, wskazujące na obiektywne przesłanki niewłaściwości sądu okręgowego, jako sądu pierwszej instancji. Taki stan rzeczy nie może dziwić, jeśli zważyć na trudności z dokonaniem właściwych ustaleń faktycznych i ich stosowną oceną prawną. Przypomnieć należy, że oskarżonemu zarzucono występki z art. 156 § 3 k.k., a następnie – w różnych fazach postępowania – przypisywano odpowiedzialność za przestępstwo z art. 156 § 1 pkt 2 k.k., a 157 § 1 k.k. w zw. z art. 155 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k., z art. 157 § 1 k.k. i ostatecznie z art. 157 § 1 k.k. w zw. z art. 155 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k. Uwagi te pozwalają na stwierdzenie, że z punktu widzenia kontroli oceny właściwości rzeczowej sądu, nie ujawniły się jaskrawe dowody i okoliczności, wykluczające właściwość sądu okręgowego, czego zresztą nie wyrażono w żadnym z zapadłych w sprawie orzeczeń.

Problem z właściwością sądu pierwszej instancji został wygenerowany drugim wyrokiem Sądu Apelacyjnego, w którym, po uchyleniu pierwszoinstancyjnego orzeczenia Sądu Okręgowego, sprawę przekazano do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu. Decyzję w tej mierze uzasadniono działaniem zakazu reformationis in peius (oskarżonemu przypisano w pierwszej instancji czyn z art. 157 § 1 k.k. w zw. z art. 155 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k., a orzeczenie zaskarżone zostało wyłącznie na korzyść oskarżonego). Jest wszakże charakterystyczne, że Sąd Apelacyjny nie stwierdził, iż opis czynu zarzucanego i jego kwalifikacja prawna są nieprawidłowa, lecz wywiódł, że w zaistniałym układzie procesowym skazanie oskarżonego za czyn zarzucany mu w akcie oskarżenia nie jest możliwe, co w konsekwencji determinuje właściwość rzeczową sądu rejonowego. Pogląd ten nie zasługuje na akceptację. Jak już wspomniano, o właściwości rzeczowej sądu decyduje opis czynu przestępnego w akcie oskarżenia – jego znamiona – a nie prawidłowa bądź nieprawidłowa jego kwalifikacja prawna przyjęta w akcie oskarżenia lub wyroku. Przy tym żadnego wpływu na właściwość sądu nie ma zakaz reformationis in peius z art. 443 k.p.k. (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 kwietnia 2013 r., IV KK 351/12, OSNKW 2013, z. 8, poz. 69; uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 27 lutego 2013 r., I KZP 25/12,

OSNKW 2013, z. 5, poz. 37 i podany tam przykład; odmiennie: postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6 listopada 2008 r., IV KK 143/08, OSNKW 2009, z. 5, poz. 38). Wynikająca z art. 25 § 1 k.p.k. właściwość sądu wyznaczana jest tylko przez normy prawa karnego materialnego, które określają, jakie czyny zabronione stanowią zbrodnie lub występki wskazane w tym przepisie. Odmienne założenie ignoruje treść art. 25 § 1 k.p.k. oraz może prowadzić do absurdalnych konsekwencji procesowych (np. sąd okręgowy, działający jako odwoławczy, po stwierdzeniu, że w sprawie orzekł jako niewłaściwy rzeczowo sąd rejonowy, musiałby uchylić zaskarżony wyrok i – w przypadku wniesienia środka odwoławczego wyłącznie na korzyść oskarżonego – przekazać sprawę do rozpoznania temu samemu sądowi rejonowemu, ponieważ wyjątek z art. 439 § 2 k.p.k. rozważanego przypadku nie dotyczy).

Wyrażenie przez Sąd Apelacyjny błędnego poglądu doprowadziło w konsekwencji do związania Sądu Rejonowego, orzekającego w trzecim postępowaniu pierwszoinstancyjnym (art. 442 § 2 k.p.k.). Związanie takie nie odnosiło się do sądów odwoławczych, ani do Sądu Rejonowego, rozpoznającego sprawę po raz ostatni w pierwszej instancji, ponieważ zgodnie z art. 35 k.p.k., sąd bada z urzędu swoją właściwość, a razie stwierdzenia swej niewłaściwości przekazuje sprawę właściwemu sądowi.

Zaistnienie powyższych okoliczności pozwoliło na stwierdzenie, że Sąd Rejonowy rozpoznał sprawę z naruszeniem przepisu art. 25 § 1 pkt 2 k.p.k., co w konsekwencji spowodowało, że sąd niższego rzędu orzekł w sprawie należącej do właściwości sądu wyższego rzędu (art. 439 § 1 k.p.k.). Przesłanka ta stanowi bezwzględny powód uchylenia wyroków sądów obu instancji, ponieważ Sąd Okręgowy, mimo obowiązku działania niezależnie od granic zaskarżenia i podniesionych zarzutów oraz wpływu uchybienia na treść orzeczenia, nie skontrolował wyroku Sądu Rejonowego w omawianym aspekcie i nie uchylił go, mimo nakazu wynikającego z art. 439 § 1 k.p.k.

Kierując się powyższym, należało uchylić zaskarżony kasacją wyrok Sądu Okręgowego oraz utrzymać w mocy wyrok Sądu Rejonowego i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania w pierwszej instancji Sądowi Okręgowemu w P.

Ze względu na powód uchylenia obu orzeczeń, odnoszenie się do zarzutów kasacyjnych stało się bezprzedmiotowe.